

Utbildningsdepartementet
Forskningspolitiska enheten
u.remissvar@regeringskansliet.se

Yttrande

Datum 2024-01-19
Klassificering Beslut
Dnr RAÄ 2023-2646

Ert 2023-10-24
Er U2023/02898

Yttrande över betänkandena Ny myndighetsstruktur för finansiering av forskning och innovation (SOU 2023:59) och Statlig forskningsfinansiering Underlagsrapporter (SOU 2023:19)

Sammanfattning

Riksantikvarieämbetet delar utredningens problembeskrivning att dagens svenska forskningspolitiska landskap är brokigt, administrativt tungrott och till vissa delar ineffektivt och otydligt med svåröverskådliga finansieringsmöjligheter som varierar stort mellan olika ämnen. Riksantikvarieämbetet anser att utredningens förslag om en ny myndighetsstruktur för forskning och finansiering till stora delar löser dessa problem. Förslaget medför en tydlig rollfördelning som kan effektivisera administrationen och öka möjligheter för konstruktiv tvärvetenskaplig samverkan mellan forskare.

Riksantikvarieämbetet ser dock även risker med det föreslagna nya forskningsfinansieringssystemet. Det gäller framför allt möjligheterna till fortsatt kunskapsförsörjning för behovsägare, tillvaratagandet av den djupa kunskap som idag finns hos flera expertmyndigheter med lång erfarenhet av FoU-arbete inom sina respektive ansvarsområden, och de mindre akademiska ämnenas möjligheter till utveckling och excellens. Riksantikvarieämbetet föreslår därför förändrade formuleringar av punkt 4 och 9 i § 2 i utredningens föreslagna instruktion för Myndigheten för strategisk forskning.

Riksantikvarieämbetet
Box 1114
621 22 Visby
Tel 08-5191 8000
E-post registrator@raa.se
www.raa.se
Org.nr 202100-1090

Synpunkter

I det följande presenteras Riksantikvarieämbetets specifika synpunkter. I de fall vi inte uttrycker eller tillstyrker betänkandenas förslag har myndigheten inga synpunkter.

Tre eller två myndigheter (6.2.1–6.4.4)

Riksantikvarieämbetet tillstyrker den alternativa myndighetsstrukturen bestående av två nya forskningsfinansierande myndigheter (6.2.2). Riksantikvarieämbetet anser att de möjligheter till synergier som utredningen bedömer skulle följa av detta alternativ är påtagliga inte minst avseende förenkling och effektivisering.

Ett ytterligare skäl är att vi upplever att uppdragen till de föreslagna Innovationsmyndigheten respektive Myndigheten för strategisk forskning i förslaget om tre myndigheter delvis överlappar varandra och riskerar att leda till en otydlig rollfördelning dem emellan. Båda myndigheterna avses till exempel ge stöd till forskning inom olika sakområden samt till innovationsverksamheter inom näringslivet.

Myndigheten för strategisk forskning och behovsägarnas expertis, ansvarsområden och intressen (6.4.2)

Riksantikvarieämbetet tillstyrker de övergripande delarna av utredningens förslag och bedömning men anser att Myndigheten för strategisk forsknings instruktion ska kompletteras med en skyldighet till samverkan med de myndigheter tillika behovsägare inom vars ansvarsområden den kommer att finansiera forskning. Detta för att vi anser att utredningens förslag till instruktion inte i tillräckligt hög grad tillvaratar behovsägarnas intressen. Visserligen framhåller utredningen att det är viktigt att Myndigheten för strategisk forskning samråder med andra myndigheter vid utformning och genomförande av finansieringen, och föreslår samverkan i särskilda "portföljgrupper". Ingen formell skrivning kring samverkan finns dock i förslaget till instruktion. Myndigheter med annat kärnuppdrag än forskningsfinansiering, som i dagsläget finansierar forskning inom sina respektive verksamhetsområden, riskerar därmed genom utredningens förslag få sämre möjligheter att påverka inriktningen på den forskning som ska svara mot behov i deras respektive sektorer. Detta vore olyckligt då dessa myndigheter idag besitter mycket stor kunskap om sektorernas kunskapsbehov. Ett flertal har därtill många års erfarenhet av att bevaka forskningsfältet och även bedriva och beställa forskning, samt ta om hand resultaten av forskning. Det är därför viktigt att säkerställa att dessa behovsägare även fortsatt har möjlighet att påverka utlysningar. Riksantikvarieämbetet föreslår därför att förslaget till förordning om instruktionen för Myndigheten för strategisk forskning ska innehålla en formulering om detta samarbete i 2 § 4 enligt följande:

Inom ramen för den uppgift som anges i 1 § ska Myndigheten för strategisk forskning särskilt *i samverkan med behovsägare* stödja forskning till grund för forskningsbaserad kunskap om människors hälsa, arbetsliv och välfärd samt inom miljöområdet, areella näringar, samhällsbyggnadsområdet, energiområdet *och kulturområdet*.

Av samma anledning anser Riksantikvarieämbetet också att det är viktigt att de expertmyndigheter som idag finansierar forskning i fri konkurrens får behålla åtminstone hälften av de anslag som hittills använts till detta i det nya forskningsfinansieringssystemet. Detta för att säkerställa att de även fortsättningsvis kan sörja för kunskapsförsörjning inom sitt ansvarsområde via uppdragsforskning.

Myndigheten för strategisk forskning och ansvaret för internationellt samarbete och erfarenhetsutbyte inom forskning och innovation (6.4.2)

Riksantikvarieämbetet anser att det är av mycket stor vikt att Myndigheten för strategisk forskning samverkar med expertmyndigheterna när det kommer till dess samordnande ansvar för internationellt samarbete och erfarenhetsutbyte inom forskning och innovation. Flera myndigheter med sektorsansvar (såsom till exempel Riksantikvarieämbetet) har i sina instruktioner uppdrag att främja kunskapsförsörjning och metodutveckling inom sina respektive ansvarsområden, samt verka för ökad kunskap grundad på forskning och samverkan med andra. De har också mångårig erfarenhet av att göra just detta – bland annat i samverkan med internationella aktörer inom forskning och utveckling. Det vore mycket olyckligt om det nya centraliserade ansvaret för internationellt samarbete och erfarenhetsutbyte inom forskning och innovation innebar att dessa myndigheter förhindrades att fortsätta delta i ett sådant arbete. Myndigheter med sektorsansvar måste ha både nationell och internationell överblick över forskningsfrågor för att kunna fullgöra sina uppdrag enligt instruktion. Riksantikvarieämbetet utgår därför från att avsikten med dessa förslag inte är att förhindra myndigheter med sektorsansvar att samverka med internationella aktörer inom forskning och innovation, utan endast att definiera var huvudansvaret för detta samarbete ligger. Riksantikvarieämbetet anser att Myndigheten för strategisk forskning i sin instruktion ska förses med ett ansvar att samverka med myndigheter med sektorsansvar när det kommer till internationellt samarbete och erfarenhetsutbyte inom forskning och innovation. Detta ska framgå av den föreslagna 2 § 9 i förordning om instruktion för Myndigheten för strategisk forskning enligt följande:

Inom ramen för den uppgift som anges i 1 § ska myndigheten

Särskilt *i samverkan med myndigheter med sektorsansvar* utveckla samarbeten med de länder som Sverige har ingått avtal med inom forskningsområdet i de fall som Regeringskansliet informationen myndigheten om.

Mindre ämnen – särskilt humaniora – riskerar trängas undan i ett centraliserat forskningsfinansieringssystem (6.2.1–6.4.4, samt 9.1-4)

Riksantikvarieämbetet anser att det är viktigt att humanioras roll tydliggörs inom det nya forskningsfinansieringssystemet. Myndigheten ser det som mycket bekymmersamt att varken "humaniora", "kultur" eller "kulturarv" nämns specifikt i något av förslagen till förordningar för de tre nya myndigheterna som utredningarna presenterar. I författningskommentarerna (9.3) förtydligar utredningen att "kulturarvet och kulturmiljön" anses ingå inom formuleringen "andra myndigheters ansvarsområden" i 2 § 5 Förordning med *instruktion för Myndigheten för strategisk forskning*. Riksantikvarieämbetet anser dock inte att det är tillräckligt. Vi föreslår i stället en utökad formulering av 2 § 4 som identifierar "kultur" som ett av myndighetens övergripande ansvarsområde (se Förslag till förändrad lydelse av 2 Förordning med *instruktion för Myndigheten för strategisk forskning*).

I ett nationellt, centraliserat forskningsfinansieringssystem som fokuserar på synergier, stora satsningar och ökad politisk styrning riskerar nämligen mindre forskningsämnen som de humanistiska att trängas undan. Humanistisk forskning är sällan direkt implementerbar på samma sätt som exempelvis medicin, teknik och kemi. Därför lockar de sällan till sig de stora finansiella satsningar som de forskningsprojekt som lovar att lösa akuta samhällsproblem. Långsiktigt är dock humanistisk forskning oumbärlig för ett samhälles sociala, demokratiska och kulturella utveckling – med andra ord dess sociala hållbarhet. Den humanistiska kunskapsförsörjningen är en förutsättning för samhällsmedborgarnas bildningsnivå, förmåga till reflektion och självinsikt.

Därför är det viktigt att humaniora inte nedprioriteras i ett nytt forskningsfinansieringssystem. Förutsättningarna att bedriva kvalitativ humanistisk forskning i Sverige får inte undermineras. De humanistiska ämnena har stora behov av tvärvetenskaplig och infrastrukturell utveckling. Dessa bör prioriteras när det nationella forskningslandskapet utvecklas. Även om Riksantikvarieämbetet alltså instämmer i att en centralisering av det resoluta slag som utredningen föreslår skulle medföra gynnsam potential för kraftfulla forskningspolitiska satsningar i Sverige, anser

myndigheten också att särskilda åtgärder bör vidtas för att säkerställa att det inte sker på bekostnad av de mindre akademiska ämnena såsom de humanistiska.

Ikraftträdande

Riksantikvarieämbetet föreslår att ikraftträdandet flyttas fram åtminstone ett halvår. Det är stora förändringar som föreslås och de kommer att ha stor inverkan såväl på forskningen som på förutsättningarna för att bedriva forskning, i synnerhet på kort sikt. Alla aktörer inom svensk forskning och innovation kommer att behöva tid att ställa om till ett helt nytt forskningsfinansieringssystem.

Detta beslut har fattats av riksantikvarien Joakim Malmström efter föredragning av forskningssekreteraren Cecilia Pålsson-Notini. Även överantikvarien Susanne Thedéen, tf. avdelningschefen Tord Klafver, avdelningschefen Inger Mattson, chefsjuristen Maria Westergren, enhetschefen Lotta Boss och samordnare Helena Victor har varit med om den slutliga handläggningen.

Kopia till:
Kulturdepartementet